

12

TE U LAVA 'O LOTU FAKATAHA MO HOKU FĀMILÍ

TALATEU MA'Á E FAIAKÓ

Ke ke mateuteu fakalaumālie ke ako'i e lēsoni ko 'ení, kātaki 'o lau mo fakalaululoto ki he ngaahi me'á ni: Na'e folofola 'a e Fakamo'uí 'o pehē, "Mou lotu 'i homou ngaahi fāmilí ki he Tamaí, ma'u ai pē 'i hoku hingoá, koe'uhí ke tāpuaki 'i 'a homou [ngaahi fāmilí]" (3 Nifai 18:21). 'E lava ai ke toe vāofi ange 'a e ngaahi fāmilí ki he Tamai Hēvaní pea 'iate kinautolu foki 'i he'enau lotu fakatahá pea fakaafe'i 'a e Laumālie Mā'oni'oní ki he 'apí (T&F 19:38).

TEUTEÚ

- Faka'ilonga'i 'a e peesi 106 'i he tohi lēsoni ko 'ení ke faingofua ho'o huke ki aí.
- 'Omai ha tatau 'o e Tohi 'a Molomoná. Faka'ilonga'i 'a e 3 Nifai 18:21 ke faingofua ho'o huke ki aí.

NGAAHI 'EKITIVITĪ KE AKO MEI AÍ

Kamata'aki ha 'ekitivití fakatahataha. Ki ha ngaahi fakakaukau, vakai ki he peesi 3.

Lotu Fakaafe'i ha taha 'o e fānaú ke ne fai 'a e fua lotú.

Hiva Fakaafe'i 'a e fānaú ke nau toutou lea'aki 'a e fo'i lea ko e "lotu fakafāmilí". Talaange kiate kinautolu te mou ako ha fo'i hiva fekau'aki mo e lotu fakafāmilí. Fa'u mo e fānaú ha fo'i siakale pea 'ai ke nau pikinima. Hiva'i pe lau 'a e ngaahi lea ki he "Lotu Fakafāmilí" (*Tohi Hiva 'a e Fānaú*, 101) pea tokoni'i 'a e fānaú ke fakatāta'i fakataha mo koe:

Tau tū'ulutui takatakai (*lue takai 'i ha siakale*)

Lotu e fāmilí (*tu'u pea tū'ulutui; 'ai 'a e fānaú ke nau angimui atu 'lotu fakafāmilí*)

Fakamālō ki he Tamai [Hēvaní] (*kūnima*)

He ngaahi tāpuaki ['oku tau 'inasi aí].

Fakatātā Faka'alí'alí 'a e fakatātā 'o ha fāmilí 'oku lotu (peesi 54). Tokoni'i 'a e fānaú ke nau 'ilo 'a e ngaahi mēmipa kehekehe 'o e fāmilí pea talaange 'oku nau tū'ulutui pea 'oku nau kūnima, pūnou honau 'ulú pea kuikui honau matá. Talaange kiate kinautolu 'oku fai 'a e lotu fakafāmilí 'a e ki'i fāmilí ko 'ení. Fakaafe'i 'a e fānaú ke lau 'a e fo'i lea "lotu fakafāmilí." Fakaafe'i kinautolu ke nau tū'ulutui, peluki honau nimá 'o kūnima pea punou honau 'ulú. Fakamatala'i ange ko e taimi ko ia 'oku tau lotu fakafāmilí aí, 'oku tau talaanoa ki he Tamai Hēvaní. 'Oku tau fakamālō kiate Ia ko e ngaahi tāpuaki pea 'oku tau kole kiate Ia ke tokoni mo tāpuaki'i hotau fāmilí.

'Ekitiviti Lau Māú Toe lau 'a e 'ekitiviti lau maau ko 'ení pea fakaafe'i 'a e fānaú ke kau fakataha mo koe:

Ko 'eku fa'eé 'eni, 'okú ma va'ingá. (*'ai ki 'olunga e fo'i tuhu fōlahí*)

Ko 'eku tamai 'eni, ngāue he 'aho kotoá. (*'ai ki 'olunga e fo'i tuhu fika uá*)

Ko hoku tuonga'ané 'eni, fu'u kaukauá. (*'ai ki 'olunga e fo'i tuhu fika tolú*)

Ko hoku tokouá 'eni, mo e fo'ipulu ke va'ingá. (*'ai ki 'olunga e fo'i tuhu fika faá*)

Pea ko au 'eni; 'oku ou fiefia ke leá (*'ai ki 'olunga e fo'i tuhu fika nimá*)

Tū'ulutui hoku fāmilí ke lotu fakatahá. (*tāpumi e 'ulutuhú*)

NGAAHI TOKONI FAKAFIAKÓ

Ngaahi Hiva: Ke ako'i ha hiva pe ko ha 'ekitiviti lau maau, ako ma'uloto 'e koe ki mu'a 'a e ngaahi leá mo hono fakatāta'i. 'I ho'o hiva pe toe lau 'a e ngaahi leá, fakamamafa'i 'a e lea takitaha mo hono fakatāta'i. Te ke lava 'o tānaki atu ha fakatāta'i faingofua mo fe'unga pē ki ha fa'ahinga hiva pe fo'i maau ke tokoni'i e fānaú ke nau kei tokanga pea fakalahi 'enau akó. (Vakai 'Oku 'Ikai ha Ui 'e Mahu'inga Ange 'i he Faiakó, 195.)

'Oku tokanga taimi nounou pē 'a e fānaú iiki angé ia. Kapau 'oku ta'emape'e 'a e fānaú ki mu'a peá ke faka'osi kotoa e ngaahi 'ekitiviti, te ke lava 'o ta'ofi 'a e lēsoni pea 'ai 'a e fānaú ke nau tu'u ki 'olunga 'o ngaungave holo pea toki foki mai ki he lēsoni 'amuiaenge.

Folofolá Faka'alí'ali 'a e fakatātā 'o Sīsū Kalaisi 'i he peesi 106. Fakaava 'a e Tohi 'a Molomoná ki he 3 Nifai 18:21 pea lau, "Na'e folofola 'a Sīsū, 'Mou lotu 'i homou ngaahi fāmili.'" Fakaafe'i 'a e fānaú ke nau toe lau tahataha 'a e ngaahi fo'i lea he kupu'i lea ko 'ení mo koe.

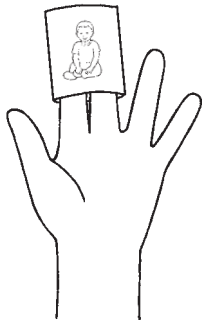
Faka'osí Fakaafe'i 'a e fānaú ke nau toutou lau tahataha 'a e ngaahi fo'i lea 'o e, "Te u lava 'o lotu fakataha mo hoku fāmili".

Lotu Fakaafe'i ha taha 'o e fānaú ke ne fai 'a e lotu tukú.

NGAAHI 'EKITIVITĪ KE FILI MEI AI

TEUTEÚ *Ki he talanoa tamapua-louhi'inimá:* 'Ai ha tatau pe kosi 'a e tamapua louhi'inima 'i he peesi 59. Valivali kinautolu kapau 'e fie ma'u.
Ki he kato va'ingá: 'I he fanga ki'i kato iiki 'e fā tohi'i ai 'a e "Oku Mau Fakamālō ko e Ngaahi Tāpuaki." 'I he kato takitaha fa'o ai ha fakatātā 'o ha me'a 'oku tau fakamālō'ia ai (hangē ko e me'akai, vala, ha fale, fāmili mo e alā me'a pehē). Kapau te ke fie ma'u, 'e lava ke ke ngāue'aki 'a e ngaahi tatau 'o e ngaahi fakatātā 'i he peesi 55 pe fa'ahinga feitu'u 'i he tohi lēsoni ko 'ení.
Ki he 'ekitivitī valivalí: 'Ai ha tatau 'o e fakatātā 'i he peesi 55 ke valivali 'e he fānaú kotoa. 'Omai ha helekosi mo ha tepi.

Talanoa Tamapua-Louhi'inimá Ngāue'aki 'a e ngaahi tamapua louhi'inimá ke fai 'aki 'a e talanoa ko 'ení ki ha lotu fakafāmili:

Kato Va'inga Tuku 'a e 'ū kató 'i he falikí. 'Ai 'a e tokotaha kotoa pē ke nau pikinima 'i ha siakale 'o tu'u takai 'i he ngaahi kató pea lue takai he siakalé lolotonga ho'omou hiva'i 'a e "Lotu Fakafāmili." Ta'ofi e lué pea 'ai ha taha 'o e fānaú ke ne fili ha kato pea faka'alí'ali 'a e fakatātā 'i lotó. Lau, "Oku mau fakamālō koe'uhí ko e [hingoa 'o e me'a 'oku 'i he fakatātaá]." Fakamālō ki he fānaú 'i he'enu kau atú. Toutou fai pē kae 'oua kuo kau 'a e taha kotoa 'oku fie ma'u ke kaú.

Valivalí 'Ai ke valivali 'e he fānaú ha tatau 'o e peesi 55. 'I he 'osi 'enu valivalí, kosi 'a e fanga ki'i kongo-kongá pea fakapipiki kinautolu 'aki ha seloteipi ke fa'u ha seini ma'á e fānaú kotoa ke nau 'ave ki 'api.

NGAAHI TOKONI FAKAFIAKÓ

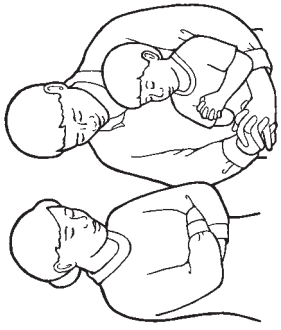
Ngaahi Folofolá: Ngāue'aki 'a e folofolá 'i ho'o ako'i 'a e fānaú pea mo ho'o teuteu ke faiakó. 'Oku fakaafe'i 'e he me'á ni 'a e Laumalié pea 'okú ne tokoni'i 'a e fānaú ke fakatupulaki ha 'ofa 'i he lea 'o e 'Otuá. Faka'alí'ali kiate kinautolu ko e ngaahi me'a 'okú ke ako'i 'oku ha'u ia mei he folofolá.

Ngaahi Tamapúa: "E lava ke faka'oonga 'i 'a e ngaahi tamapúa ke fakatāta'a 'aki ha ngaahi konga 'o e lēsoni pe talanoá, talitali 'a e fānaú ki he kalasí, fai mo ha ngaahi fakahinohino, hiva'i 'o ha ngaahi hiva, tokoni ke fakatāta'a 'i ha fa'ahinga me'a, fakahoko 'o e ngaahi fahu'i pe tokoni ki he fānaú ke nau kei tokanga ai pē ki he lēsoni." ('Oku 'Ikai ha Ui 'e Mahu'inga Ange 'i he Faiakó, 217).

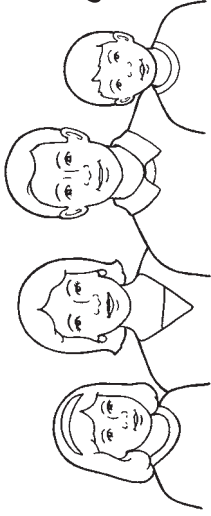
Kato va'ingá: Kapau 'oku 'ikai te ke ma'u ha kato pe tangai, te ke lava 'o fakato'ohifo 'a e ngaahi fakatāta'a pea 'ai ha taha 'o e fānaú ke ne fili ha taha 'o fakato'ohake'i.

Fakatokangá'i Ange: Kātaki kae tuku 'a e helekosí mo e ngaahi me'a fakatu'utámaki ke mama'o ke 'oua na'a sio mo ala ki ai 'a e fānaú.

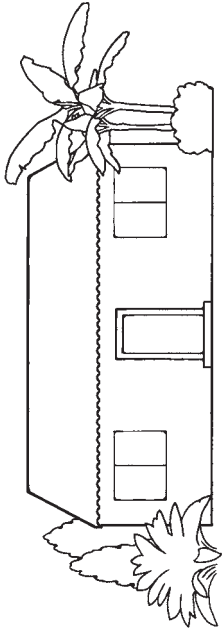

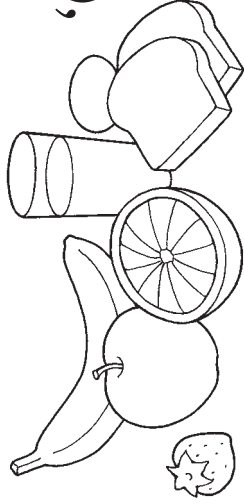
Te u Lava 'o Lotu Fakataha mo Hoku Fāmilí

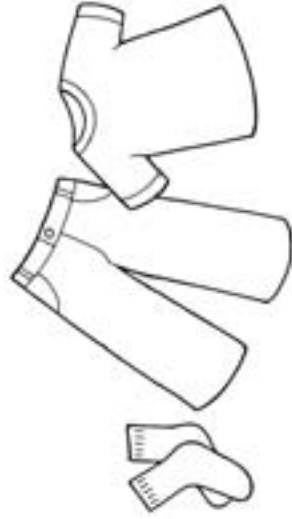
'Oku mau fakamālō koe'uhí ko homau fāmilí.

'Oku mau fakamālō koe'uhí ko homau 'apí.

'Oku mau fakamālō koe'uhí ko e
me'akai 'oku mau kai.

'Oku mau fakamālō koe'uhí ko homau valá.